

A BUNYEVÁCOK LAKODALMI SZOKÁSAI

Társadalmi körülmények a XIX. század közepétől a XX. század közepéig

Az esküvő minden társadalomban fontos esemény, melynek megvannak a maga íratlan szabályai és szokásrendje. Így van ez a bunyevácoknál is: gazdag népszokásvilág fűződik hozzá.

Miután ideérkeztek a tágas bácskai rónaságra, a bunyevácok kezdetől fogva földműveléssel foglalkoztak. A világpiac fejlődése a XIX. század második felének közepétől serkentette a mezőgazdasági, ipari és egyéb termelést is. Az egyre több ipari munkásnak élelem kellett, úgyhogy a földművesek előtt kitártak a lehetőségek arra, hogy eladják terményeiket. Szabadka 1869. XI. 11-én bekapcsolódott Európa vasúthálózatába, mégpedig a Szeged–Gombos járáttal. Ekkor vette kezdetét a bunyevác földművesek gazdagodása. Igen rövid idő alatt új tanyaházakat, istállókat építettek, s mint a legnagyobb adófizetők nagymértékben hozzájárultak Szabadka kiépítéséhez, amely már a XX. század kezdetén Közép-Európa tekintélyes haladó szellemű városa lett.

Mivel a földművesek életcélja a birtok növelése volt, ez pedig többtermeléssel érhető csak el, így egyre keresettebbé és értékesebbé vált a föld. A szülők ügyeltek arra, hogy a házasságkötés révén legalább egy kis mértékben növeljék a birtokukat, és hogy a gyerekeiknek legalább annyi föld hozományt adjanak, amennyivel önálló életet kezdenek.

A XIX. század vége felé még az volt a szokás, hogy a szülők egymás között megbeszélték a házasságot, birtokaik növelését tartva szem előtt. A párok már igen fiatalon jegyben jártak, hogy aztán fiatalon hozzák világra gyerekeiket, legyen erejük fölnevelni őket. Ne feledjük, hogy az átlagéletkor akkoriban 25 évvel rövidebb volt a mainál. Az idősebbek azt tartották, hogy nem lehet rábízni a fiatalokra a párválasztást, mert elvakítja őket a szerelem, nem látnak meg olyan apróságokat, amelyek később megkeserítik a házaseletet. Ilyen társadalmi körülmények között nagyon is nagy figyelemmel választottak feleséget a legénynek a szülők, főként ha gazdag fiúról volt szó. Azon voltak, hogy vagyonnak és tekintélyüknek megfelelő párt találjanak a gyereküknek. És nem elégedtek meg ennyivel: fontos volt az is, hogy nemes lelkű legyen a kiszemelt leány, egészséges, erős, jó háziasszony (reduša = aki házban dolgozik) és jó gazdasszony (stanarica = aki kint dolgozik, főként a szárnyas jószággal), mert csak az ilyen lányból lesz jó feleség és anya.

Ha a legény más környékről kívánt házasodni, s a szülők nem tudtak éppen mindent a lányról, a közvetítő asszonyhoz (lendupa) fordultak, aki titokban megszerezte a szükséges információkat: a lány tulajdonságairól, egészségi állapotáról, családi körülményeiről. Amikor a legény szülei mindent megtudtak jövődöbéli menyükről és annak családjáról s meg voltak elégedve a hallottakkal, elhatározták, hogy pálinkát küldenek neki.

PÁLINKÁSASSZONYOK (RAKIJARE)

A pálinkásasszonyok azok a fiatalasszonyok voltak, akik elvitték a lányos házhoz a „rozalijába” (selyemmel bevont, virággal és más díszekkel ékesített dobozba) csomagolt pálinkát, s ezzel megkérték a lányt. Ezt a szokást sokáig megtartották, jóval a második világháború után is, s főleg a tanyasiak körében dívott. Pálinkát városon is küldtek, de kevésbé ünnepélyesen, és gyakran gyalog vitték.

Általában két fiatal menyecske volt a pálinkásasszony, illetve ha a legénynek volt egy férjzett nővére, akkor mindig ő volt az egyikük. Erre az alkalomra a két menyecske ünneplőbe öltözött, parádéskocsis vitte őket, feldíszített szekéren (haptika) vagy hintón (karuca). A pálinkásasszonyok a hátsó ülésen foglaltak helyet, és menetirányba néztek. Egyikük a feldíszített pálinkásdobozt szorongatta a kezében, másikuk pedig egy szintén szép dobozba csomagolt selyemkendőt tartott, amely rendszerint aranyfonállal volt kihímezve. Néhol a lánynak a rozalija mellett dukátokat (aranypénzeket) is ajándékoztak. Hogy milyeneket és mennyit, az a két család anyagi helyzetétől függött. A kendő mellé alma is járt.

Noha a pálinkásasszonyok jövetele nem volt bejelentve, a széles rónaságon jól látszott, merre halad a parádéskocsi, és nem maradt észrevétlen. Aki látta azt s a benne menetirányban ülő, ünneplőbe öltözött két asszonyt, akik tartanak valamit a kezükben, annak világos volt, hogy ők a pálinkásasszonyok s afelé a szállás felé igyekeznek, ahol a soros férjhezmenendő lány lakik. A több-lányos családok nagy gondot fordítottak arra, hogy a legidősebb lány menjen először férjhez s utána sorban a többi, mert ha a fiatalabbat kérték meg előbb, megtörténhetett, hogy az idősebb végig pártában maradt. Amikor a házigazdák megpillantották a parádéskocsit és az ünneplőbe öltözött vendégeket, a legfiatalabb családtag elszaladt kinyitni a nagykaput. Aztán a ház asszonya a családtagokkal együtt a vendégek elé sietett egy kisszékkal, azt a parádéskocsi lépcsőjéhez helyezte, hogy a vendégek könnyebben leszállhassanak. Ez külön megtiszteltetés volt a részükre.

Aztán következett a szokásos párbeszéd: „Faljen Isus (Dicsértessék a Jézus Krisztus!) Örülnek-e a vendégeknek?” S erre a felelet: „Amin uvik!” (Mindörökké Amen!) „Ki ne örülne a jó vendégeknek?! Jöjjenek be!” A házigazdák csak röviden köszöntötték az udvarban a vendégeket, mindaz, amit mondani kellett, akárcsak a gratulációk is, bent a szobában hangzottak el. Mindannyian tettették magukat, hogy nem tudják, miért a váratlan látogatás, jöllehet a házigazdák azt gyakran kívánták is.

Miután asztalhoz ültek, az egyik pálinkásasszony valahogy így kezdte a beszélgetést: „Kérdezzenek meg bennünket, miért jöttünk.” Erre a háziasszony: „Talán csak megmondják maguk!” Mire a pálinkásasszony: „Joso bácsi és Ma-

rija néni üdvözetét hoztuk. Szeretnének magukkal barátságot kötni. Azért jöttünk, hogy megkérjük a maguk Janja lányát az ő Ivanjuknak.” Ekkor a pálinkásasszony kinyitotta a rozaliját, és így szólt: „Itt van, pálinkát is hoztunk!” A ház asszonya ezekkel a szavakkal fogadta: „Így is kell. A leányt nem bortal, hanem pálinkával kéri meg.” Erre a pálinkásasszony: „A mi gazdaságunk 140 láncc föld, és habár hét gyerekünk van, a lányok már megkapták a jussukat, Joso 35 láncot örököl, ezenkívül egy nagy tanyát jószággal, az összes fölszereléssel (főleg mezőgépeket) és mindent, ami az ajtók mögött van.” A lányos anya így felel: „Nekünk is van 120 láncc földünk és csak öt gyerekünk. Senkinek sem tartozunk egy krajcárral sem. A mi Janjánk is szépen fog örökölni.”

Pálinkásasszony: „Az igaz, hogy szemrevaló a lányuk, de a mi legényünk is délceg (ko uštampán) egy fickó.”

Miután elmondták egymásnak, kinek mije van, ki és mikor fog örökölni, van-e kilátás arra, hogy esetleg még egy-egy hajadon nagynénitől vagy valaki mástól is örökölnek a fiatalok, a pálinkásasszonyok szedelődözködtek és indulnak vissza. Amikor a lánynak pálinkát visznek, nincs helye sok beszédnek, és időt is kell hagyni a szülőknek, hogy döntsenek: elfogadják-e a pálinkát vagy visszaküldik a rozalijával együtt. Ezenkívül azért sem tartózkodhattak sokáig a lányos háznál a pálinkásasszonyok, mert nem jelentették be jövetelüket, s ha más házához beugrik valamiért az ember, nem illik sokáig maradni.

Miután elmentek, a szülőkön múltott a döntés, hogy elfogadják-e vagy visszaküldik a pálinkát. Ha úgy határoztak, hogy nem fogadják el, már másnap visszaküldték valakivel, a kendővel és a többi ajándékkal együtt. Ha viszont elfogadták, akkor egy megbízható személlyel megüzenték azt a fiú családjának.

Néhány nap elmúltával vendégségbe érkezik a jövendőbeli após és anyós, ezenkívül még két-három ember a szűkebb rokonságból, hogy áldomást igyanak a sikeres leánykérésre (zapijanje divojke).

ÁLDOMÁS (ZAPIJANJE DIVOJKE)

Ugyanúgy, mint a pálinkásasszonyok, az após- és anyósjelölt is ünnepélyes külsőségek között érkezett. Az előzékeny fogadtatás és a szokásos „Faljen Isus, jestel radi gostima” (Dicsértessék a Jézus, örülnek-e a vendégeknek) után a nászokat bevezették a házukba, és valamennyien asztalhoz ültek. Az após kitette a pálinkát az asztalra, és elkezdődött a beszélgetés. Először azt tárgyalták meg, hogy az após csináltatja-e a menyasszonyi ruhát. A lányos szülők többnyire megkövetelték ezt tőle, abból a megfontolásból, hogy amilyen ruhát készített, olyan ruhát fog viselni a menyé. A forgatóruha és az arannyal hímzett papucs kérdését is ekkor vitatták meg. Ha télen tartották a lakodalmat, akkor a ruhával együtt járt az „otunka” (rövid, derékhoz simuló télikabát) vagy a „čercelija” (az otunkához hasonló ruhadarab, melynek a szélei szőrmével szegélyezettek), illetve újabban a rövid kabát.

Ezután azt beszéltek meg, hogy a menyegző napjára milyen ajándékokat készít az anya a lányának, amivel az apósát, anyósát, azok szüleit, továbbá a komát meg a kománét, valamint a násznagyot és a násznagnét, sógorokat meg sógornőket ajándékozza meg. A sógorok rendszerint inget, a sógornők pedig kendőt kaptak. Ha tehetősebb családok házasították a gyerekeiket, akkor a rokonság még több tagja lett megajándékozva.

Amikor mindent megbeszéltek, behozták a rozaliját, odatették az asztalra, aztán behívták a szobába az eladó lányt. Köszöntötte a vendégeket, az idősebbeknek kezet csókolt, a fiatalabbakat pedig arcon csókolta. Ezután az após átadta neki a kendőt és mindazt, amit a pálinkásasszonyok hoztak. Ettől fogva az ő tulajdona lett minden ajándék.

Italozás közben megbeszélték a nászok az eljegyzés időpontját.

ELJEGYZÉS

Az eljegyzésen először találkozott a két fiatal, régen pedig ekkor látták először egymást. Mivel már előbb meg volt beszélve az eljegyzés napja, a lány rendszerint azt a ruhát öltötte magára, amit az apósa ajándékozott neki, és abban várta a vendégeket az ajtóban.

Az eljegyzésre a legény és a lány szűkebb rokonsága volt hivatalos. A lány a közelebbi rokonai és barátnői társaságában fogadta a vendégeket, az idősebbeknek kezet csókolt, a fiatalabbakat arcon csókolta, s ezért pénzzel ajándékozták meg. Amikor mindenki összejött a szobában, a legény leánytestvére vagy egy közeli rokon lány a menyasszony hajába virágot és gyöngyöt tűzött, a menyasszony pedig mind a lány-, mind a férfitendéget virággal díszítette.

A vendégfogadás után rázendítettek a zenészek, s a vendégsereg kólóba kapaszkodott, melybe a vőlegény lánytestvére vitte be a menyasszonyt. Este a kiadós vacsora után megérkezett a vőlegény a barátaival és a zenészekkel. A menyasszony a szobaajtóban fogadta, a vőlegényével kezet fogott, a többi vendéget pedig arcon csókolta, s azok pénzt adtak neki. Így zajlott le az első hivatalos találkozás a fiú és a lány között a lányos háznál.

Az eljegyzési vigalom körülbelül éjfélig tartott, néha, igaz, reggelig, jószágotetésig is elhúzódhatott. Távozásukkor a lány kikísérte a vendégeket, az idősebbeknek kezet csókolt, a fiatalabbakat arcon csókolta, s ezért ismételt pénzt kapott.

Az eljegyzés után a pár bejegyeztette magát a plébánosnál és a községházán.

BEJEGYZÉS

A jegyesek először a plébánost keresték föl, aki három vasárnapon át hirdette őket, és így hivatalosan is tudtára adta a népnek, hogy eljegyezték egymást s össze fognak házasodni. Megbeszélték a plébánossal azt is, hogy mikor és hányszor fognak hittanra, illetve tanácsadásra járni, hogy jól felkészüljenek az egészséges családi életre.

A községházán bediktálták személyi adataikat, és megállapodtak a polgári esküvő időpontjában.

Ezután vasárnaponként, mise előtt mindig a legény lánytestvére ment el a menyasszonyért, hogy együtt induljanak a templomba. A menyasszony szépen megfésülve és felöltözve fogadta, köszöntötte, megcsókolta, ő pedig pénzzel ajándékozta meg.

Így volt ez a városon, tanyán viszont nem mindig lehetett így, mert az első világháború előtt templomok csak Nagyfényen és Tavankuton voltak, azok a

tanyasiak, akik messze laktak a templomoktól, szekérral mentek a vasárnapi misére négy-öt gyerekkel együtt. Aki nem ért rá vasárnap templomba menni, az valamelyik út menti keresztnél végezte el az istentiszteletet.

*

Egy része csak ez azoknak a lakodalmi szokásoknak, ahogyan a bunjevácok a XIX. században és a XX. század elején a lányt megkérték.

IRODALOM

Ive Prčić: Bunjevački narodni običaji, Subotica MCMXXXVII.

Ante Sekulić: Narodni život i običaji Bačkih Bunjevaca. Zagreb, 1986

FARKAS Zsuzsa fordítása